

ЕДУКАЦИЈА АРХИВСКИХ РАДНИКА – ЈУГОСЛОВЕНСКО ИСКУСТВО И ПРАКСА (1945–1974)

Апстракт: Образовање и усавршавање архивских радника било је питање од примарног значаја за развој и унапређење архивске службе у Југославији, а едуковани стручни и научни кадрови неопходни за даљи развој архивистичке доктрине и архивистике као научне дисциплине. Битну улогу у едукацији стручног архивског кадра имале су и друштвене организације. Стога је посебна пажња у раду посвећена ангажовању савезних и републичких архивских стручних органа, тела и организација (пре свега Главног архивског савета Федеративне Народне Републике Југославије и Савеза друштава архивских радника Југославије) на решавању проблема образовања и стручног усавршавања архивских радника.

185

Кључне речи: образовање и усавршавање архивског кадра, архивистички те-чајеви, архивска служба, архивска делатност, Главни архивски савет ФНРЈ, Савез друштава архивских радника Југославије, Социјалистички савез радног народа Југославије

ОБРАЗОВАЊЕ И УСАВРШАВАЊЕ АРХИВСКИХ РАДНИКА У КРАЉЕВИНИ ЈУГОСЛАВИЈИ

Питање образовања и усавршавања стручног архивског кадра један је од основних услова за правилан рад и даљи развој архивске службе. Премда су се у Европи још у првој половини 19. века оснивале архивске школе, на територији будуће југословенске државе ово питање препуштено је стихији, без једног општег и трајног решења.² Југословенска држава није имала устаљену праксу у школовању архивских кадрова. Југословенски народи, који су до 1918. године потпадали под аустроугарску власт, имали су архивску службу организовану под њеним утицајем, али не и обуку кадра. Државни архив Србије је, поводом обележавања педесето-годишњице од оснивања, издао *Споменицу* у којој је приказан рад националног архива од 1900. до 1950. године и представљени проблеми у архивској служби у Србији у последњих 100 година – непостојање свести о значају писаног документа, недостатак архивских зграда за смештај архивске грађе и недостатак квалификованог архивског стручног кадра. Проблем архивских стручних кадрова датира још од

¹ виши архивиста, vida.e1986@gmail.com

² Архив Југославије (АЈ), фонд 874, Савез друштава архивских радника Југославије, ф. 1 (У даљем тексту: АЈ, 874, ф.1)

1898. године када је донет Закон о Државној архиви Србије који је предвидео свега четири архивска службеника: државног архивара, секретара и два писара. Потом су додељивани на рад службеници, махом професори, више по нахођењу Министарства просвете, него по потреби Државне архиве.³ Стручно образовање архивског кадра и организација школа и течајева предвиђени су само у једном пројекту Закона о архивима из 1935. године који је предвидео оснивање специјалних архивских школа и течајева за архивске службенике.

Почетак стручног архивског образовања везује се за име др Александра Арнаутовића, директора Државног архива Србије, који је, као представник државних архива, у комисији Министарства просвете Краљевине Југославије 1939. године надлежнима доставио Правила о полагању државног пријемног и стручног испита за службу и звање у државним архивима.⁴ Правила су предвиђала да приправници, поред дипломе факултета, имају и положен државни пријемни архивски испит, док су приправници који су прелазили у виша звања или чиновници који су из других установа прелазили у архив били у обавези да положи државни стручни архивски испит пред Испитним одбором који би, осим у Београду, био основан и при Државним архивима у Загребу и Љубљани. Арнаутовић је, у разговору са уредником „Времена“, изјавио да је његова установа међу своје задатке ставила и оспособљавање извесног броја људи који ће у Краљевини утемељити архивистику као науку и да је у том циљу надлежним органима поднет предлог о оснивању архивистичке школе.⁵ Потом су донета Правила о полагањима државног стручног испита чиновничких приправника у ресору Министарства просвете 17. јануара 1940. године. Доношење правила о полагањима стручних испита утицали су да Министарство просвете Краљевине Југославије 1941. године именује чланове Комисије за полагање државног стручног испита стручног и техничког особља државних архива за испитни период од 1. јануара до 31. децембра 1942. године, али је почетак Другог светског рата осујетио ове планове.⁶

ПОЧЕЦИ ОРГАНИЗОВАЊА СТРУЧНОГ УСАВРШАВАЊА АРХИВСКИХ РАДНИКА У СОЦИЈАЛИСТИЧКОЈ ЈУГОСЛАВИЈИ

Стручно оспособљавање архивског кадра поново се јавило као кључно питање након завршетка Другог светског рата. Нагли развитак архивске службе, формирање великог броја архивских установа и интензивније прикупљање архивске грађе није било праћено адекватно стручно оспособљеним кадром. Недовољна стручна спремност архивског кадра, нерешено питање њихове едукације и непо-

³ Илија Синдик, „Три основна проблема код нас: поводом споменице Државна архива НР Србије 1900–1950“, *Arhivist god.* II, br. 1/2 (1952): 25–33.

⁴ Душан Гутеша, „Почети организовања стручног оспособљавања запослених у архивима – Поводом седамдесет година од првог течаја за архивисте одржаног при Државној архиви НР Србије“, *Архивска грађа у теорији и пракси*, бр. 6 (2023): 244–255.

⁵ Radmila Popović Petković, „Školovanje stručnih arhivskih kadrova i njihovo usklađivanje sa modernizacijom arhivske službe, novom tehnikom i novim materijalom“, *Arhivist god.* XXII, br. 1/2 (1972): 50–63.

⁶ Исто.

стојање одређеног статуса течајева утицали су на ефикасност рада службеника у архивима. Била је честа појава да факултетски образовани кадрови, услед слабог награђивања, немања перспективе и недовољног угледа архивске службе, архиве посматрају као пролазна радна места. Нису постојале институције за образовање стручног архивског кадра, те је ово питање различито решавано по републикама путем течајева, семинара, саветовања и стручних предавања организованих при државним архивима или уз помоћ друштава архивиста. Први такав течај, Палеографско-архивистички течај, основан је 1948. године при Хисторијском институту Југословенске академије знаности и умјетности.⁷ Течај није имао карактер школе, већ су слушаоци бирали предавања која су желели да прате: латинску, глагољску или ћирилску палеографију, дипломатику и друге помоћне историјске науке, архивистику, конзервацију и рестаурацију архивске грађе и књига. Настава је трајала четири месеца и била је намењена студентима историјске и филолошке групе, архивистима, библиотекарима и књижничарима, који су желели да се усаврше у помоћним историјским наукама.⁸

Први течај за запослене у архивима са високом стручном спремом организован је у Државном архиву Србије у периоду од 15. септембра до 15. октобра 1949. године. На течају су проучавани архивистика, која се састојала из практичних вежби и предавања, помоћне историјске науке и извори за националну историју.⁹

Др Јорјо Тадић је у пролеће 1949. године добио задатак да са еминентним научним радницима у Београду и Загребу размотри предлог о оснивању палеографско-архивистичке школе. Одлучили су да се, уместо оснивања палеографско-архивистичке школе, организују архивистички течајеви. На предлог Савета за науку и културу Владе ФНРЈ, а одлуком Министра за науку и културу Владе ФНРЈ од 7. јануара 1950. Године, образован је у Дубровнику стручни архивистички течај при Хисторијском институту Југословенске академије знаности и умјетности. За руководиоца течаја изабран је др Јорјо Тадић. Течај је трајао од половине јануара до половине августа 1950. године. На њему су полазници полагали следеће предмете: латинску и ћирилску палеографију, дипломатику са хронологијом, сфрагистиком и хералдиком, архивистику, латински и италијански језик, развој државног и правног уређења ФНРЈ, дијалектички и историјски материјализам, основе политичке економије и историју народа ФНРЈ. Будући да се у Државном архиву у Дубровнику налазила већа количина несређене архивске грађе из 19. и 20. века, а да је за полазнике течаја, поред теоријских знања било битно и практично искуство, предлог Савета за науку и културу Владе ФНРЈ Министарству за науку и културу НР Хрватске био је да се та искуства стекну управо на сређивању те архивске грађе.¹⁰

Уништавање архивске грађе у ратним околностима, њено одношење у Мађарску, Аустрију, Бугарску и Русију, као и чињеница да је због ратних дејстава архивска грађа остала расута по читавој југословенској територији, утицали су на

⁷ У даљем тексту: ЈАЗУ.

⁸ АЈ, 874, ф. 1.

⁹ Д. Гутеша, нав. дело, 244-255.

¹⁰ Архив Југославије (АЈ), фонд 317, Савет за науку и културу ФНРЈ, ф. 15, јединице описа 29-30 (У даљем тексту: АЈ, 317, ф. 15, 29-30).

то да се изгради правни систем заштите архивске грађе.¹¹ Година 1950. у југословенској архивистици остала је упамћена као година у којој је донет први југословенски архивски закон (*Општи закон о архивској грађи*) који је утицао на републике да донесу своје, републичке, законе.¹²

Нормативно регулисање архивске делатности убрзало је формирање архивске мреже, организацију архивске службе и оснивање стручних архивских тела при савезним и републичким органима за културу. Реч је о Главном архивском савету Федеративне Народне Републике Југославије, републичким архивским саветима, Савезу архивских радника Федеративне Народне Републике Југославије¹³, архивским друштвима народних република и Архивском савету Архива Југославије. Поменуте друштвене организације, у сарадњи са Социјалистичким савезом радног народа Југославије, имале су значајну улогу у спровођењу економских, политичких, социјалних, културно-просветних и других мера социјалистичке изградње. Њихова делатност, између осталог, била је усмерена и ка едукацији стручног кадра кроз формално и неформално образовање. Тиме су дале допринос подизању политичке свести грађана, али и подизању нивоа њиховог културног, економског и друштвено-политичког живота.

Будући да је Главни архивски савет (ГАС) ФНРЈ, као стручни и саветодавни орган, био надлежан да даје мишљење и предлоге Савету за науку и културу Владе ФНРЈ о научнотеоријским, методолошким и организационим питањима из архивске делатности и рада државних архива, један од кључних проблема о којем се расправљало на његовим заседањима био је недостатак стручног архивског кадра, високо квалификованог и стручно-техничког. На првом заседању ГАС-а ФНРЈ, одржаном у периоду 20. и 21. новембра 1950. године у Београду, дат је предлог да се приступи организовању планског и систематског образовања и усавршавања средњих и висококвалификованих стручних архивских кадрова. ГАС ФНРЈ је предложио да републички архивски савети, заједно са републичким архивима и саветима за просвету, науку и културу, одреде потребе појединих архива за архивским помоћницима, потом да се ангажују да се свршени матуранти гимназија запосле у архивима и да се, после извесног практичног рада, упуте на шестомесечни архивистички течај. Завршни испит на течају требало је признати као положени стручни архивистички испит. За израду наставног плана образована је комисија коју су чинили др Јорјо Тадић, др Никола Шкеровић и др Фердо Хауптман.¹⁴ На тај начин је омогућено одржавање течаја за архивске помоћнике у државним архивима у Београду, Загребу и Љубљани. ГАС ФНРЈ је намеравао да предложи Савету за науку и културу ФНРЈ организовање једногодишњег архивистичког течаја за образовање архивских кадрова са вишом школом. За припрему висококвалификованих стручних кадрова предлог ГАС-а ФНРЈ био је да се на катедрама за историју филозофских факултета

¹¹ Реч је о Одлуци Националног комитета ослобођења Југославије о заштити и чувању културних споменика и старина од 20. фебруара 1945. године и о Наредби Владе ФНРЈ о привременом чувању и осигурању архива од 12. марта 1948. године.

¹² НР Србија, НР Македонија и НР Црна Гора донеле су законе 1951. године. НР Хрватска и НР Босна и Херцеговина су то учиниле 1962. године, док НР Словенија није донела републички архивски закон.

¹³ Своју делатност окончао је под називом Савез друштава архивских радника Југославије.

¹⁴ АЈ, 317, ф. 15, 29-30.

уведе архивистика као предмет, да се уведе пракса у архивима за студенте историје и да се формира једногодишњи виши архивистички течај за студенте који су дипломирали и који желе да се посвете архивистици. План и програм течајева требало је да састави ГАС ФНРЈ.¹⁵ На предлог ГАС-а ФНРЈ, а одлуком председника Савета за науку и културу Владе ФНРЈ, 1952. године основан је стални Виши архивистички течај у Београду, за архивисте са седмим степеном стручне спреме.¹⁶ Течај је почео са радом 14. 9. 1953. године. На Вишем архивистичком течају предавали су се специјални стручни предмети, а предавачи су били најистакнутији стручњаци, историчари и архивисти, као и универзитетски професори. За највећи део предмета нису постојали уџбеници и допунска литература. Организација и руковођење течајем поверени су ГАС-у ФНРЈ. Полазници течаја били су кандидати са дипломама факултета друштвено-хуманистичких наука, који су минимум шест месеци провели на раду у државном архиву.¹⁷

189

Стручна едукација архивског кадра са високим образовањем била је у надлежности ГАС-а ФНРЈ, док је едукација кадрова са средњошколским образовањем остала у надлежности републичких архива. Државни архив Србије организовао је 1. септембра 1953. године шестомесечни течај за архивске помоћнике који су могли да похађају и слушаоци из других република. Интересовање за њега није било велико иако је у Србији постојало само 25% стручно оспособљеног кадра.¹⁸ Надзор над његовим радом поверен је Архивском савету НР Србије. Да би се питање едукације архивског кадра решило, било је потребно да се организују једногодишњи течајеви са одређеним програмом за архивске помоћнике чиме би и сами течајеви добили одговарајући статус. Такође, требало је размотрити могућност отварања посебног одсека за студије из области архивистике и библиотекарства при катедрама за историју филозофских факултета или могућност постдипломског студирања у сврху едукације архивиста. Поред тога, требало је размотрити и Правилник о стручном испиту, предвиђеном за звање архивисте, и извршити извесне измене и допуне тог Правилника. Главна примедба односила се на застарелост Правилника, јер је архивистика сведена на „архивско пословање“ а изостали су предмети историја установа и организација власти и административно-канцеларијско пословање.¹⁹

¹⁵ Архив Југославије (АЈ), фонд 55, Савет академија наука и уметности СФРЈ, ф. 37 (У даљем тексту: АЈ, 55, ф. 37)

¹⁶ АЈ, 317, ф. 15, 29-30.

¹⁷ Течај је трајао једну школску годину и изучавали су се следећи предмети: архивистика са практичним вежбама; палеографија и дипломатика са практичним вежбама; историјска географија; државно и правно уређење југословенских земаља кроз историју; извори за историју југословенских народа и научни рад са изворима, латински језик и по избору један страни језик (француски, немачки, италијански, мађарски, турски). Кандидати су били обавезни да полажу завршни испит пред комисијом коју су чинили директор (или помоћник директора), редовни наставник течаја и предметни наставник. Такође, били су у обавези да напишу писмени рад из архивистике на задату тему. Управу течаја чинили су др Јорјо Тадић, као директор течаја, Милен Николић, научни сарадник Државног архива Србије, као помоћник директора течаја, и Стеван Томић, архивиста Државног архива Србије и секретар течаја. Архив Југославије (АЈ), фонд 130, Савезно извршно веће, ф. 604, 999 (У даљем тексту: АЈ, 130, ф. 604, 999).

¹⁸ АЈ, 130, ф. 604, 999.

¹⁹ Исто

Едукација архивских службеника са средњошколским образовањем представљала је посебно и комплексно питање у оквиру проблема образовања архивских радника. Ово питање разматрало се из два аспекта: практичног (у циљу утврђивања степена неопходног стручног знања архивских помоћника) и персонално-правног (у циљу стварања одређене врсте позива). Средњошколско образовање није у довољној мери давало стручност те је пракса, која се стицала кроз рад, била у ствари наставак школовања у погледу практичног оспособљавања архивских помоћника за рад у архиву. Будући да овакав вид образовања није могао адекватно да одговори захтевима савремене архивске праксе, било је неопходно архивским помоћницима дати и теоријска знања. Имајући у виду недостатке који су уочени на Првом архивистичком течају, у наставни план и програм Другог стручног течаја за архивске помоћнике унете су измене и допуне.²⁰

190

Други течај за архивске помоћнике организован је 15. фебруара 1955. године одлуком Савета за просвету и културу НР Србије. На течај се пријавило двадесет пет полазника.²¹ Према правилнику, положени испит на течају сматрао се као државни стручни испит. Унете измене односиле су се на проучавање архивистике и националне историје. Одржан је посебан циклус предавања из привредне историје Србије у 19. веку и историје радничког покрета Југославије. Када је реч о архивистици, више пажње посвећено је темама као што су регистратуре, рестаурација и конзервација докумената. Одржане су консултације и кратка предавања за време практичних вежби. По завршетку течаја, у оквиру стручне екскурзије, полазници су се упознали са радом Дубровачког архива, Државног архива НР Хрватске и Архива града Загреба.²² Стручни течајеви Државног архива НР Србије организовани су и у наредним годинама, а Друштво архивских радника НР Србије, у оквиру тих течајева, организовало је семинаре за управнике архива.²³

Стручно образовање архивског кадра одвијало се у оквиру република с обзиром да је архивска грађа на територији југословенских република настајала под различитим историјским условима.²⁴ Архивистичка републичка друштва активно су учествовала у решавању овог горућег проблема архивске службе. Са више или мање успеха тражиле су се могућности за решавање овог питања. Државни архив НР Србије организовао је поменути шестомесечни течај, али нису све републике имале финансијских могућности за одржавање оваквих течајева. Друштво архивских радника Словеније организовало је курс на тему „Историја управе у Слове-

²⁰ Olga Jelisavetov, „Povodom drugog stručnog tečaja za arhivske pomoćnike“, *Arhivist god.* V, br. 1/3 (1955): 41-44.

²¹ Предавали су се следећи предмети: архивистика и архивско законодавство; ћирилска палеографија; историја организација и установа у Србији и Војводини; национална историја (са акцентом на 19. и 20. век); начин и организација рада у регистратурама; техничка заштита докумената; страни језици (француски или немачки по избору и латински језик као обавезан за архиве у Војводини).

²² Исто

²³ Olga Jelisavetov, „Seminar za upravnike arhiva u NR Srbiji“, *Arhivist god.* VIII, br. 1/2 (1959): 78-80.

²⁴ У смислу државног уређења, организације власти, администрације, језика, писма, количине и степена сређености архивске грађе и др.

нији“ у априлу 1955. године. Организатори курса имали су у виду да је од изузетне важности било познавање историје управе како би се исправно примењивао принцип провенијенције при сређивању и обради архивских фондова. Односно, било је пожељно да архивисти добро познају историјат одређених институција, организација, друштава, надлештва, управних јединица и других стваралаца архивске грађе, да познају главне принципе организације власти, како се она развијала и мењала кроз време и како је утицала на архивску грађу.²⁵

Када је реч о искуствима која је имала НР Македонија, у вези са школовањем архивских кадрова, мора се имати у виду да је архивска служба у Македонији почела да се развија тек од 1951. године. Архивски помоћници нису похађали течајеве, те се решавању тог проблема приступило 1955. године. Државни архив НР Македоније преузео је на себе задатак да организује архивистички течај који је подразумевао предавања, практични рад и стручни испит. Он се састојао из два дела, усменог и писменог, с тим што се писмени рад писао на тему класификације и систематизације архивске грађе. Наставни план и програм обухватао је архивистику, историју Македоније, ћирилску палеографију, државно и правно уређење, страни језик и предавања из Устава и законодавства ФНРЈ.²⁶

На седницама Друштава архивских радника НР Хрватске дискутовало се и о образовању стручног архивског кадра. Др Мирослав Брандт сматрао је да за образовање стручног архивског кадра потребна једна стална архивско-палеографска школа, по узору на сличне у иностранству, која би имала свој ранг у склопу осталих средњих и високих школа. Једном речју, палеографско-архивистички течај при ЈАЗУ требало би претворити у сталну школу.²⁷ У Државном архиву НР Хрватске у Загребу организован је течај за изучавање стручне терминологије у старим немачким и латинским документима. Такође су у хрватским архивима организована и стручна предавања која су држали еминентни стручњаци из других југословенских архива.

Развој архивске службе у Босни и Херцеговини праћен је, од самог почетка, недостатком стручних архивских кадрова. Убрзо након оснивања Архива, директор је упутио писмо председнику Владе НР БиХ Родољубу Чолаковићу у којем га је обавестио да се „особље овог архива састоји од свега једног службеника, једног служитеља изузев потписаног“. Затражене су две стипендије за архивске студије у Москви и Лењинграду, будући да на Филозофском факултету у Сарајеву није постојао предмет Архивистика. Стручно усавршавање архивских радника одвијало се кроз праксу и путем организовања течајева и саветовања.²⁸

Архивска служба у НР Црној Гори суочавала се са проблемом смештаја архивске грађе у архивима и недовољно едукованим стручним кадром. Недовољна

²⁵ Sergije Vilfan, „Kurs društava arhivskih radnika Slovenije o istoriji uprave u Sloveniji“, *Arhivist* god. VI, br.1-2 (1956): 108-110.

²⁶ Ljubomir Gerasimov, „Iskustva u školovanju pomoćnog arhivskog kadra“, *Arhivist* god. VI, br. 3-4 (1956): 74-76.

²⁷ „Godišnja skupština društava arhivskih radnika NR Hrvatske“, *Arhivist* god. VI, br. 1 (1956): 104-106.

²⁸ AJ, 874, 1

стручна спрема архивског кадра и нерешено питање његове едукације и специјализације негативно су утицали на рад архивиста. Била је честа појава да архивисти са факултетским образовањем због слабог награђивања, малих могућности за напредовање и недовољног угледа архивске службе или кратко остају у архивима или их напуштају, што је ометало рад и развој архивске службе.²⁹

КАДРОВИ У АРХИВИМА И ЊИХОВО СТРУЧНО ОБРАЗОВАЊЕ И УСАВРШАВАЊЕ

192

Савезни архив, републички архиви и архивска стручна тела, организације и друштва улагали су велике напоре да би унапредили и развијали архивску службу, кроз стручно оспособљени и образовани кадар. Течај за архивске помоћнике, који је организовао Државни архив НР Србије, био је једини стални течај који су могли да похађају и полазници из других република. Из године у годину био је све мањи број полазника, а успех је био све слабији. Догађало се да полазници, који су похађали течај и положили стручни испит, напусте архиве јер им положени стручни испит није омогућавао напредовање у служби и сходно томе веће плате. Постављало се питање зашто се у већој мери није користила дата могућност школовања архивских кадрова. Одговор лежи у кадровској политици у архивима Југославије.

Кадровска политика у архивима Југославије прилагођавала се развоју архивске делатности, разноврсности њених функција и задатака, методологији рада са архивском грађом, врсти послова, броју стручно оспособљеног кадра и могућностима стицања финансијских средстава за континуирано планско попуњавање радних места потребним бројем радника.³⁰ Сложеност кадровске политике и њено правилно вођење повезани су са проблемом школовања и стручног оспособљавања архивских кадрова, као и са проблемом стицања стручних архивских звања. Архивска служба има своје специфичности које проистичу из основних задатака архивске делатности, за чије је обављање потребан тимски рад едукованих архивиста највиших стручних квалификација, као и службеника са вишом, односно средњом школом. Када је реч о стручно квалификованим службеницима са високом школом, неопходно је познавање историје, права, економије, књижевности, страних и класичних језика, помоћних историјских наука и техничко-технолошких знања. Ангажовање архивских радника са научним звањима било је оправдано у савезном, републичким и покрајинским архивима који су, као матични архиви, радили на усавршавању архивске теорије и праксе и бавили се научноистраживачким радом.³¹

У периоду од 1945. до 1965. године архиви су се углавном попуњавали кадровима разних школских и стручних спрема, који су се усавршавали на стручним семинарима, саветовањима и течајевима. У архивској струци осећао се недостатак стручно оспособљених кадрова, јер није било одговарајућих школа и факул-

²⁹ Zoran Lakić, „Problemi arhiva i arhivske službe u Crnoj Gori“, *Arhivist* god. XIV, br. 1/2 (1964): 163-168.

³⁰ Vera Trujić, „Kadrovaska politika“, u: *Profil savremenog arhiva u SFRJ: projekat* (Beograd: Savez arhivskih radnika Jugoslavije, 1984), 54-56.

³¹ Исто

тета за образовање архивских радника. Стручно оспособљавање подразумевало је стицање знања из архивске теорије и праксе. Ужа стручна оспособљеност стицала се кроз практични рад, стручну литературу, архивистички течај са завршним испитом, стручни испит и приправнички стаж. Архивски радници стицали су школске квалификације на факултетима, из одређених научних дисциплина, претежно друштвено-хуманистичких наука. Архивистика се као предмет изучавала у оквиру помоћних историјских наука, али су се студенти више припремали за научноистраживачки рад и коришћење архивске грађе него за архивске послове и рад на заштити, сређивању и обради архивске грађе, изради научно-информативних средстава и публиковању архивске грађе. Специјалистичко оспособљавање архивских радника вршило се кроз семинаре и стручна саветовања, похађањем постдипломских студија или специјализацијом у иностранству.

Након 1965. године било је више организованих планова и програма за вођење кадровске политике, а један од сегмената кадровске политике свакако је било организовање едукације, стручног оспособљавања и усавршавања архивских радника. Будући да се тежило успешнијој организацији и развоју архивске службе, правилно решење кадровске политике у архивима био је један од предуслова за њихов успешан рад и напредак архивске делатности. Приликом састављања кадровских планова у обзир су се узимале стручне, научне и културно-просветне функције архива. Управо је због њихових вишеструких друштвених функција било важно утврдити правилан однос између високог, вишег и средње образованог кадра, а он се утврђивао у зависности од врсте послова. Водило се рачуна и о рационализацији, финансијским могућностима и уштедама, као и задовољавању потреба свих радних процеса у архиву. Архивска делатност обухвата шири спектар послова и на њиховој реализацији могу да раде радници са средњом, вишом и високом стручном спремом, као и радници са завршеним магистарским и докторским студијама. У савезним, републичким и покрајинским архивима, који су се бавили научноистраживачким радом и који су били посвећени усавршавању и осавремењивању архивске праксе, постојала је потреба за ангажовањем радника са научним звањима. Савремени задаци архивске службе наметнули су потребу за мултидисциплинарним знањима и стручњацима са афинитетом према научноистраживачком раду у архивистици. Научноистраживачки рад у архивима био је предмет међународних и југословенских архивских саветовања. У ширем смислу, он подразумева проучавање архивске теорије, објављивање извора, проучавање историје институција у сврху израде историјских белешки архивских фондова, примену помоћних историјских наука у сређивању и обради архивских фондова и израду научно-информативних средстава. Успешније обављање научноистраживачког рада у архивима зависило је и од степена усклађености са другим истраживачким институцијама – академијама наука и институтима, као део шире постављеног истраживачког програма.³²

³² Ema Umak, „Научноистраживачки рад у архивима”, *Профил савременог архива у СФРЈ* (Београд: Savez архивских радника Југославије, 1984), 82-86.

ПОЛОЖАЈ И УЛОГА АРХИВА У СОЦИЈАЛИСТИЧКОЈ ЈУГОСЛАВИЈИ У КОНТЕКСТУ ОБРАЗОВАЊА И УСАВРШАВАЊА АРХИВСКИХ РАДНИКА

194

У складу са реорганизацијом државне управе и увођењем друштвеног самоуправљања у архиве постављало се и питање њиховог положаја и улоге у социјалистичкој Југославији. Развитак архивске службе у Југославији често је долазио у контрадикторност са законском регулативом, услед динамичног привредног и културног развика који је веома брзо превазилазио законске норме. Статус архива одређен је Законом о државној управи из 1956. године као управних установа којима су дате ингеренције да интервенишу у, свим потребним случајевима, у погледу чувања архивске грађе и Законом о друштвеном управљању у научним и културно-просветним установама који је предвидео именовање архивских савета као органа друштвеног управљања у архивима.³³ Управо та колизија међу законским регулативама утицала је на то да питање карактера и положаја архива има два аспекта – фактички и правни. Једна установа може да обавља научне послове а да јој карактер научности не буде формално признат. Такође, установа може да ужива статус научне установе, а да постоји мишљење да резултати њеног рада не оправдавају такав положај. О питању положаја и улоге архива дискутовало се на Скупштини Савеза друштава архивских радника Југославије одржаној у Охриду од 15. до 17. маја 1958. године. Делегати Скупштине покушали су да дају одговор на питање да ли су архиви научне или стручне установе.³⁴ Поборници мишљења да су архиви научне установе свој став темељили су на чињеници да приликом архивске обраде и сређивања фондова архивска грађа пролази кроз научноистраживачку припрему како би се користила у сврхе истраживачког рада и да израда инвентара овом делу посла даје научни карактер. Сви остали послови припадају комплексу стручног рада у архивској установи. Границу између научног и стручног рада у архивима тешко је повући, будући да се у њима теорија и пракса сливају у једно. Поборници става да су архиви стручне установе сматрали су да се у теорији та граница може поставити, али да је у пракси готово немогуће поставити јер сви комплексни послови обраде и сређивања архивских фондова бришу ту јасну границу између стручних и научних послова.³⁵

Правни и фактички аспект одређивања карактера архивских установа изнедрио је и трећи аспект, а то је субјективни фактор – способност и спремност архивских службеника за научни рад. Предуслов да се говори о научном карактеру архива јесте постојање службеника специјализованих за једну или више грана историје, односно раздобља, који би могли да се баве научним радом. Специјализација историчара у архивима педесетих година прошлог века највише је била усмерена ка новијој историји, односно 19. и 20. веку. Највеће интересовање било је за политичку историју, а потом за архивистику, културну историју, помоћне историјске науке, историју економије, друштвену историју, правну и војну историју. Проучавањем правне историје, односно историје установа, устава, закона и организације власти,

³³ Архив Југославије (АЈ), фонд 142, Социјалистички савез радног народа Југославије 1952–1990, ф. 89, 242 (У даљем тексту: АЈ, 142, ф. 89, 242)

³⁴ АЈ, 142, ф. 89, 242.

³⁵ Исто

који су били неопходни за рад на архивским фондовима, бавио се мали број архивиста на читавој југословенској територији. Правна историја се, као грана у специјализацији архивиста, налазила међу последњим. То је значило да се специјализација архивских стручњака није поклапала са потребама архивске службе, у смислу примене научних метода у обради архивске грађе и били су оправдани страхови др Јована Марјановића да се, када се говори о научном раду у архиву, употребљавају „широкогруди критеријуми“.³⁶ Последица тога било је бављење архивиста историографијом на широј основи која није подразумевала употребу строгих научних критеријума и недовољно едуковани архивисти за послове којима би требало да се баве у архиву, због чега је та пракса могла да постане штетна за рад у архивима, као што је подједнако могла бити штетна и за историјску науку. Др Хасанагић је у свом раду Стручна и научна делатност архивских установа код нас објављеном у часопису *Архивист* 1956. године изнео став да је „погрешна тенденција неких архивиста који смишљено много истичу научни карактер архива, да би се само могао дати приоритет публиковању грађе уместо сређивању“. Сматрао је да се архиви баве и да ће се у будућности све више бавити научним радом, али у сврху обраде и сређивања архивске грађе, и да ће штампати архивске водиче и инвентаре како би информисали заинтересоване истраживаче о томе шта се налази у појединим архивским фондовима и збиркама. Истакао је да је један од видова научноистраживачког рада у архивима објављивање оригиналних стручних радова архивских службеника, заснованих на архивској грађи.

Научни рад у архивима је, без сумње, постојао али у врло различитим формама, условима, правцима, интензитету и свакако не у свим архивима. Архиви, по свом правном карактеру, не спадају у научне установе, али било би погрешно у начелу негирати архивима право на научни рад. У том смислу, можемо да се позовемо на искуство мађарских архива који су у научни рад сврстали проучавање архивистике, историје архива, помоћних историјских наука, историје управе и завичајних историја. Такво поимање научног рада у архивима оставља простор за слободу личне специјализације архивских службеника у слободно време, у оквиру програма установе или у делу радног времена, односно могућност да архивисти део радног времена проведу у раду на фондовима, а други део радног времена да посвете раду на некој историјској теми.

Стручни рад једне архивске установе подразумева прикупљање, чување, сређивање, инвентарисање, израду информативних средстава и објављивање архивске грађе. Сви наведени послови се обављају применом научних принципа и у том смислу стручни рад треба посматрати као научни. Узимајући у обзир научноистраживачке аспекте архивске делатности, постављало се и питање неопходности специјализације архивских кадрова. Архиви, као установе, служе науци и послови који се обављају у њима, као што смо већ напоменули, обављају се према научним принципима и методама, а највиши степен радне делатности јесте научноистраживачки рад на архивским фондовима. С тим у вези, постављало се и питање едукације архивског стручног кадра. Др Хамдија Капиџић, председник Историјског друштва Босне и Херцеговине, указивао је на дефицитарност стручног архивског

³⁶ Исто

кадра у НР Босни и Херцеговини, те је предлагао да се на катедрама за историју филозофских факултета у оквиру помоћних историјских наука оснује предмет Архивистика, да се архивски приправници, пре него што положи стручни испит, упуте у Београд, Загреб или Љубљану на стручну праксу, да се посвете изучавању латинске, ћириличне и турске палеографије, да се приправницима дозволи увид у рад архива, да се посвети нарочита пажња школовању архивских радника након завршених студија и да се акценат стави на историјске институте и академије наука као научне установе које би требало да се ангажују око специјализације архивског кадра, да се посвети пажња формирању архивских савета као органа друштвеног управљања и да се елиминише та неуједначеност јер многи архиви нису имали савет архива.³⁷

196

Савез друштава архивских радника Југославије, као стручно-синдикална организација, бавио се пословима који су ширег друштвеног и државног карактера. Основна његова карактеристика било је сагледавање битних проблема архивске службе и њихово решавање. На седницама Савеза постављало се и питање његовог ангажовања, у смислу сугестија, приликом доношења законских и подзаконских аката из архивске делатности, нарочито прописа о полагању стручних испита који су омогућавали поправљање радног и материјалног положаја запослених у архивима.³⁸ Течај за архивске помоћнике пружао је исто толико квалификација као и посебни стручни испит, те су поједини делегати сматрали да је сувишно да службеници који су похађали течај и положили испит на течају полажу и посебан стручни испит. Проблем школовања стручних кадрова налазио се стално на дневном реду Савеза. На његову иницијативу, Одбор за просвету СИБ-а формирао је и званичну стручну комисију којом је руководио др Јорјо Тадић са задатком да проучи проблем школовања архивиста и архивских помоћника и да предложи мере за његово решење. Разматрано је неколико варијанти могућег решења тог питања. Једна од њих била је да се отворе посебне школе за архивисте у којима би се, у току две године, изучавале и помоћне историјске науке, с посебним акцентом на методологију научноистраживачког рада. Указивало се и на могућност постдипломских студија на факултетима или, пак, на увођење предмета Архивистика на катедрама за историју филозофских факултета. Имајући у виду степен развоја архивске службе у том тренутку, одлучено је да се архивски радници и даље едукују кроз једногодишње течајеве при републичким архивима. Поред тих течајева, били су значајни већ поменути палеографско-архивистички течај при ЈАЗУ, затим течај за књижничаре и архивске помоћнике при Савету за културу НР Словеније, као и краћи семинари који су одржавани на више локација у Југославији. Подизању стручног нивоа архивских кадрова, поред течајева и семинара, допринела су и стручна предавања, писање стручних и научних радова, упознавање са стручним публикацијама, проучавање законске регулативе и др.

У решавању питања едукације архивских радника значајну улогу имала је и сарадња између архивистичких стручних тела и организација са научним устано-

³⁷ АЈ, 142, ф. 89, 242.

³⁸ Односи се на положајне плате, дужину трајања годишњих одмора, додељивање посебних додатака и могућност полагања посебног стручног испита којим се признавало брже напредовање у служби.

вама. Потребе архивске службе захтевале су да се реши питање школовања висококвалификованих архивских службеника. Дипломирани студенти историје и других друштвено-хуманистичких наука и филолошких факултета нису могли у потпуности да одговоре на захтеве архивске службе. Будући да је од изузетне важности било да стекну основна знања о архивима, њиховом уређењу и чувању архивске грађе, Филозофски факултет у Београду унео је у свој статут и посебну наставну групу – Архивистику – у оквиру Одељења историјских наука. Први студенти уписани су школске 1963/1964. године. Имајући у виду потребу архивске службе, наставни план предвиђао је предмете који су пружали опште историјско образовање, стране језике и теоријска и практична знања о архивској делатности. Опште историјско образовање подразумевало је проучавање опште историје у старом, средњем и новом веку и проучавање историје југословенских народа од најстаријих времена до савремених догађаја. Уз ове предмете, предвиђена су и предавања из увода у историјске студије, која су студентима требала да пруже основна знања о историјским изворима и историографским радовима из опште историје и историје југословенских народа и да их упознају са основним елементима историјских истраживања и начином на који се презентују резултати истраживачког рада. Проучавање страних језика било је неопходно за научно истраживање извора за историју југословенских народа, који су били писани на језицима некадашњих држава у чијем саставу су се налазиле југословенске земље. Латински и старословенски језик били су обавезни предмети на првој години студија, док су се, у наставку школовања, студенти опредељивали за један од савремених језика: грчки, италијански, немачки, турски или мађарски. Када је реч о помоћним историјским наукама, на првој години проучавале су се палеографија, дипломатика, хронологија, сфрагистика, хералдика, док су на другој години били предвиђени посебни курсеви из латинске и ћирилске палеографије. У циљу едукације студената о савременим техникама за заштиту и лечење архивских докумената, били су предвиђени, као двосеместрални предмети, Конзервација и лечење архивске грађе и Фотографија и микрофилм. Имајући у виду значај микрофилмовања архивске грађе, као једног од најбезбеднијих видова њене заштите и очувања, и све већег значаја фотографије као сведочанства о догађајима савременог доба, у оквиру предмета Фотографија и микрофилм предвиђала се, у перспективи, настава о филмској и звучној документацији. Основни предмети групе за архивистику били су Архивистика (као шестосеместрални предмет) и Државно и административно уређење југословенских земаља у прошлости (као петосеместрални предмет). Предмет Архивистика требало је да пружи основна знања о архивским појмовима, историји југословенских и страних архива, врстама архива, односу архивске службе и администрације, архивском законодавству, сређивању и обради архивских фондова и о свим осталим пословима архивске службе. Државно и административно уређење југословенских народа имало је за циљ да упозна студенте са административним системима југословенских земаља у прошлости и да их оспособи за научноистраживачки рад неопходан за обраду и сређивање архивских фондова који су проишicali из делатности установа као дела тог система. Тај научноистраживачки сегмент овог посла подразумева проучавање историје институција и њиховог организационог развоја. Сматрало се да је овакав научни план и програм лако остварљив, јер су на првој години студија били предвиђени предмети

који су се већ предавали на одељењу историјских наука, док су се предмети намењени архivistима проучавали на другој години. Филозофски факултет предвидео је и стварање документационог центра у коме ће студенти моћи да вежбају и који ће за потребе наставе израђивати потребна средства. Практичне вежбе у смислу руковања техничком опремом, апаратима и уређајима и рада на архивским фондовима обављаће се у архивима.³⁹

Поред основних студија архивистике било је речи и о постдипломским студијама из ове области. Извршни одбор Савеза друштава архивских радника Југославије консултовао се са Катедром за историју Филозофског факултета у Београду о могућностима отварања једног специјалног архивистичког курса, у виду постдипломских студија за дипломиране историчаре, правнике и економисте.⁴⁰ Идеја је реализована установљењем течаја у трајању од две године, који су могли да похађају дипломирани историчари, правници и економисти. На течају су се предавали Архивистика, Историјски и дијалектички материјализам, Историјски метод, Национална историја, Организација власти у Југославији, Библиографија, Конзервација и реставрација докумената, Страни језици и једна специјалност (старе архиве или модерне архиве). Течајеве су могли да похађају и архивисти који су били запослени.⁴¹

Постдипломске студије из архивистике и помоћних историјских наука организоване су 1971. године при Филозофском факултету у Задру и при Центру за студије библиотекарства, документације и информационих знаности Свеучилишта у Загребу. Постдипломске студије у Задру биле су намењене архивским радницима који су радили на старијој архивској грађи. На првој години студија изучавали су се следећи предмети: Латинска и словенска палеографија, Општа и национална дипломатика, Филигранологија са папирологијом, Хронологија, Сфрагистика, Хералдика, Генеалозија, Нумизматика, Епиграфика, Топографија са топономастиком, Историјска географија, Историја државе и права хрватског народа и осталих југословенских народа, док су се на другој години студија полазници опредељивали за једну од специјализација: Методологију научног рада са историографијом и критиком извора, Архивистику, Музеологију и библиотекарство. Постдипломске студије у Загребу и Задру нису биле обавезне и представљале су један виши степен образовања и пут ка стицању научног звања.⁴² Увидом у наставне планове факултета у Загребу и Задру уочавала се јасна разлика у погледу образовања архивиста – архивисте ерудите и савременог архивисте. На наставне планове ова два факултетска центра утицала је тенденција модернизације архивске службе 60-их и 70-их година прошлог века. Наиме, крајем 60-их и почетком 70-их година развој администрације и продор технике и кибернетике у архивске установе и њихова примена у раду архива поставили су нове захтеве када је реч о образовању и усавршавању архивских радника. Јавила се потреба да се створи профил савременог архивисте. Факултет

³⁹ Ivan Božić, „Osnivanje grupe za arhivistiku na Filozofskom fakultetu u Beogradu“, *Arhivist* god. XIII, br. 1/2 (1963): 147-149.

⁴⁰ Jovan Marjanović, „Izveštaj o dvogodišnjem radu Saveza arhivskih radnika FNRJ: 25. novembra 1953 – 25. novembra 1955“, *Arhivist* god. VI, br. 1 (1956): 44-50.

⁴¹ André Uytendbrouck, „Regrutovanje i početak karijere naučnog osoblja državnih arhiva“, *Arhivist* god. XIV, br. 1/2 (1964): 111-129.

⁴² AJ, 874, ф. 1.

у Задру је више пажње посветио изучавању помоћних историјских наука и тиме наставио да следи традицију образовања архивисте ерудите, док се у Загребу више пажње посвећивало примени технике и механографије и образовао се нови профил архивисте, профил савременог архивисте. Био је то један потпуно нов и другачији приступ, преко потребан развоју савремене архивистике и модернизацији архивске струке.

Постдипломске студије из библиотекарства, документације и информацио-них знаности имале су четири смера: Библиотекарство, Музеологију, Архивистику и Информационе науке и службе. Проучавали су се следећи предмети: Увод у архивистику, Архивистика, Принципи и методе архивске теорије и праксе, Архивска служба, Архивско законодавство, Палеографија (по избору ћирилица или глагољска), Заштита, конзервација и рестаурација архивске и библиотечке грађе и Принципи и методика идентификације архивске грађе.⁴³

199

У програму рада Заједнице архива Србије за 1974. годину, под школовањем и стручним усавршавањем архивских радника предвиђено је, између осталог, да се настоји да се у сарадњи са Одељењем за историју Филозофског факултета у Београду, преко заједнички формиране комисије, у 1974. години изради програм и организују постдипломске студије из архивистике.⁴⁴

Поред научних установа, у едукацији архивског кадра значајну улогу имао је и стручни часопис Архивист који је 1951. године првобитно покренут као стручни орган ГАС-а ФНРЈ. Након гашења ГАС-а *Архивист* је постао орган Савеза архивских радника ФНРЈ са задатком да се бави стручним питањима из области теорије, методологије и организације архивске службе, да научно обрађује архивистичку проблематику и прати рад архивских тела, удружења и организација. У Архивисту су објављивани чланци и расправе (историографски и архивистички – из домена архивске теорије и праксе), прилози југословенској архивистичкој библиографији, рецензије, прикази и критике, извештаји и вести и белешке. Стручни чланци, писани научним апаратом, нису третирали само теоретска питања, већ и она која су проистицала из практичног рада, а која су детаљно обрађена и уобличена у општи теоретски закључак. Сарадници часописа нису били само архивисти, већ и еминентни историчари, чиме је успостављена значајнија сарадња са академијама наука, универзитетима и историјским институтима.

На седницама Савеза архивских радника Југославије, у оквиру теме о едукацији архивских радника, истакнута је потреба слања архивских радника у иностранство ради добијања ширег научног знања, али и упознавања принципа рада појединих страних архива који би се применили и у југословенској пракси и усавршавања језика.

⁴³ Josipa Paver, „Školovanje i stručno osposobljavanje arhivskih kadrova u SR Hrvatskoj“, *Arhivist* god. XXXIII, br. 1/2 (1983): 185-192.

⁴⁴ Државни архив Србије (ДАС), Заједница архива Србије, кут. 4

200

Проучавањем историјских извора и литературе о организовању архивске службе, унапређењу архивске делатности и развоју архивске теорије и праксе, стиче се утисак да се у Југославији архивска служба налазила у неком зачараном кругу нерешених питања која су проистицала из нејасног статуса архивских установа и начина њиховог финансирања. Горуће питање архивске службе, које је условљавало њен даљи развој, било је питање едукације и стручног усавршавања архивских кадрова. Потребе архивске службе захтевале су да се архиви попуне стручним кадровима. Имајући у виду све сложене послове архивске службе, није било довољно само факултетско образовање, већ је било неопходно да се архивисти перманентно усавршавају. Архивска служба постепено је превазилазила време када је њен главни задатак био да евидентира, прикупља, чува и штити архивску грађу од уништења и изграђује свест код јавног мњења о значају писаног документа, јер се прешло на комплексније послове који су, једним својим делом, припадали домену науке. Тај степен усавршавања прелазио је у надлежност универзитетске наставе и истовремено је афирмисао архивистику као научну дисциплину.

Упркос томе што је решавање питања образовања и усавршавања архивских службеника било предмет дискусије на свим седницама архивских стручних органа и тела и што су рађени конкретни предлози и наставни планови, није успостављен систем сталног и обавезног стручног школовања који би имао исти ниво у целој земљи. Пажљивом анализом обављених послова и краткорочних и дугорочних планова рада архивских установа уочена је потреба архива за научним радницима. Стога је било неопходно омогућити архивским радницима, заинтересованим за научни рад, похађање постдипломских студија и стицање доктората. Едуковани стручни и научни архивистички кадрови у Југославији били су заслужни за развој архивске службе, унапређивање архивистике у научну дисциплину и стварање уређених архивских установа.

РЕЗИМЕ

Архивска служба у Краљевини Југославији није се развијала сразмерно свом значају, будући да је наследила нерешене проблеме из претходног раздобља. Један од тих проблема био је недостатак квалификованог стручног архивског кадра. Решавању овог акутног питања архивске струке приступио је др Александар Арнаутковић, састављајући Правила о полагању државног пријемног и стручног испита за службу и звање у државним архивима 1939. године. Настојање да се систематски приступи овом проблему прекинуо је почетак Другог светског рата.

Савремена архивска служба почела је да се развија након Другог светског рата стварањем архивске мреже и променом улоге архива у социјалистичком друштву, који су постали значајне културно-просветне институције, са новим задацима и функцијама. Од стручне способности архивског кадра зависио је квалитет рада архивских установа. Стручно образовани архивски кадар био је показатељ нивоа развоја архивске службе, а њихов стручни профил одређен је специфичношћу архивских послова: стручних, културно-просветних, педагошких и једним делом

научних. Будући да је архивска грађа југословенске провенијенције настајала у различитим условима (различита временска раздобља, различити државни и друштвени системи, организације власти, правни пореци, језици), од архивиста се захтевало да поседују шира знања и да буду интердисциплинарни: да познају архивистику, националну историју (политичку, културну, економску, правну), општу историју (како би догађаје из националне историје сагледавали у оквирима међународних збивања), организацију власти и историју установа, законску регулативу која се односи на архивску грађу, помоћне историјске науке, класичне и стране језике.

Схватајући какву улогу архиви имају у социјалистичкој изградњи, савезна и републичка стручна архивска тела, органи и организације, приступили су систематском решавању питања едукације и усавршавања архивског кадра упућивањем архивиста да похађају течајеве, семинаре, саветовања и стручна предавања.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

Необјављени извори:

Архив Југославије

- Савет за науку и културу ФНРЈ
- Секретаријат за образовање и културу ФНРЈ
- Савет академија наука и уметности СФРЈ
- Савезно извршно веће
- Социјалистички савез радног народа Југославије 1952–1990.
- Савез друштава архивских радника Југославије

Државни архив Србије

- Заједница архива Србије

Литература:

- Božić, Ivan. „Osnivanje grupe za arhivistiku na Filozofskom fakultetu u Beogradu“. *Arhivist* god. XIII, br. 1/2 (1963): 147-149.
- Vilfan, Sergije. „Kurs društava arhivskih radnika Slovenije o istoriji uprave u Sloveniji“. *Arhivist* god. VI, br. 1-2 (1956): 108-110. Gerasimov, Ljubomir. „Iskustva u školovanju pomoćnog arhivskog kadra“. *Arhivist* god. VI, br. 3/4 (1956): 74-76.
- „Godišnja skupština društava arhivskih radnika NR Hrvatske“. *Arhivist* god. VI, br. 1 (1956): 104-106.
- Гутеша, Душан. „Почеци организовања стручног оспособљавања запослених у архивима – Поводом седамдесет година од првог течаја за архивисте одржаног при Државној архиви НР Србије“. *Архивска грађа у теорији и пракси*, бр. 6 (2023): 244-255.
- Jelisavetov, Olga. „Povodom drugog stručnog tečaja za arhivske pomoćnike“. *Arhivist* god.V, br. 3 (1955): 41-44.

- Jelisavetov, Olga. „Seminar za upravnike arhiva u NR Srbiji“. *Arhivist* god. VIII, br. 1/2 (1959): 78-80.
- Lakić, Zoran. „Problemi arhiva i arhivske službe u Crnoj Gori“. *Arhivist* god. XIV, br. 1/2 (1964): 163-168.
- Marjanović, Jovan. „Izveštaj o dvogodišnjem radu Saveza arhivskih radnika FNRJ: 25. novembra 1953 – 25. novembra 1955“. *Arhivist* god. VI, br. 1 (1956): 44-50.
- Paver, Josipa. „Školovanje i stručno osposobljavanje arhivskih kadrova u SR Hrvatskoj“. *Arhivist* god. XXXIII, br. 1/2 (1983): 185-192.
- Popović Petković, Radmila. „Školovanje stručnih arhivskih kadrova i njihovo usklađivanje sa modernizacijom arhivske službe, novom tehnikom i novim materijalom“. *Arhivist* god. XXII, br. 1/2 (1972): 50-63.
- *Priručnik iz arhivistike*. Gl. ur. Bernard Stulli. Zagreb: Savez društava arhivskih radnika Jugoslavije, 1977.
- Синдик, Илија. „Три основна проблема код нас: поводом споменице Државна архива НР Србије 1900–1950“. *Arhivist* god. II, br. 1/2 (1952): 25-33.
- Trujić, Vera. „Kadrovska politika“. U: *Profil savremenog arhiva u SFRJ: projekat*, 54-56, Beograd: Savez arhivskih radnika Jugoslavije, 1984.
- Umak, Ema. „Naučnoistraživački rad u arhivima“. U: *Profil savremenog arhiva u SFRJ* (Beograd: Savez arhivskih radnika Jugoslavije, 1984), 82-86.
- Uyttebrouck, André. „Regrutovanje i početak karijere naučnog osoblja državnih arhiva“. *Arhivist* god. XIV, br. 1/2 (1964): 111-129.

Vidosava ERAKOVIĆ, MA

EDUCATION OF ARCHIVAL WORKERS - YUGOSLAV EXPERIENCE AND PRACTICE (1945–1974)

Summary

The archival service in the Kingdom of Yugoslavia did not grow proportionately to its importance, since it inherited unresolved problems from the previous period. One of those problems was the lack of qualified archival personnel. Dr Aleksandar Arnautović started solving this acute issue of the archival profession by compiling the *Rules on taking the state entrance and professional examination for service and titles in the state archives* in 1939. The attempt to systematically approach this issue was interrupted by the beginning of the Second World War.

203

The modern archival service began to develop after the Second World War with the creation of an archival network and with the change of the role of archives in socialist society, which became important cultural and educational institutions with new tasks and functions. The quality of the work of archival institutions depended on the professional ability of the archival personnel. Professionally educated archival personnel was an indicator of the level of development of the archival service, and their professional profile was determined by the specificity of archival work: professional, cultural-educational, pedagogical, and partly scientific. Since archival materials of Yugoslav provenance were created in different circumstances (different time periods, different state and social systems, governmental organizations, legal systems, languages), archivists were required to possess broader and interdisciplinary knowledge: to know archival science, national history (political, cultural, economic, legal), general history (in order to see the events of national history in the context of international events), the governmental organization and the history of institutions, the legal regulations regarding archival materials, auxiliary historical sciences, classical and foreign languages.

Realizing the role of the archives in socialist construction of the country, federal and republican professional archival bodies and organizations, systematically approached to the issue of education and training of archival personnel by instructing archivists to attend courses, seminars, counselling and professional lectures.